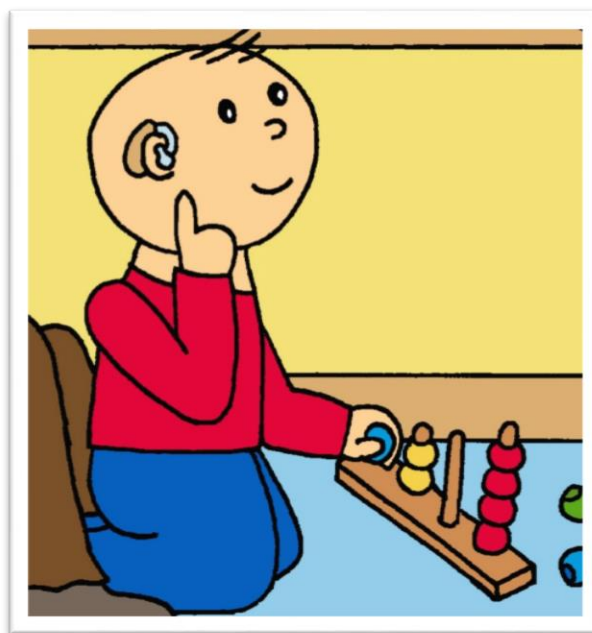

HALLÁSSÉRÜLT GYERMEK AZ ÓVODÁBAN

Módszertani segédlet az óvodai integrációhoz

Szerkesztette: Péteryné Schmelás Katalin

*Pécsi Éltes EGYMI Utazó Gyógypedagógusi Hálózat
2018.*

TARTALOM

Bevezető gondolatok	3
I. Alapvető ismeretek a hallássérülésről	3
I.1. A hallás jelentősége, a hallás folyamata és az audiogram.....	3
I.2. A hallássérülés fogalma és típusai	5
I.3. A beszéd alakulása hallássérülés esetén.....	7
I.4. Hallókészülék és cochleáris implantátum	8
I.5. Szájról olvasás és jelnyelv	9
II. Hallássérült gyermek óvodai integrálása	10
II.1. Az integráció dokumentatív keretei	10
II.2. A sikeres integráció tényezői.....	10
II.3. A többlet támogatás eszközei a kommunikációban	12
II.4. A társalgás, mint beszédtanulási módszer	13
II.5. Beszédfejlődést segítő további módszerek	14
III. Záró gondolatok	16
Ajánlott irodalom	17

*„Egymást nem értjük meg, mert elsietjük a szavainkat.
Véleményt mondunk, mikor még nincs is véleményünk.
Válaszolunk, mielőtt megkérdeznének. Kérdezünk valamit, s nem várjuk meg a választ...
Jól mondta Freud professzor:
legnagyobb csoda, hogy két ember a pusztá szó által megéri egymást.”*

(Elekes Ferenc)

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Ezen írásommal szeretnék segítséget nyújtani a hallássérült gyermek mélyebb megismeréséhez. Ahhoz, hogy jobban megérthessük őt, rálátással kell lennünk azokra a nehézségekre, amelyekkel küzd családjával együtt, és tisztában kell lennünk lehetőségeivel. A megsegítés, befogadás útjának fontos pontjai ezek. Ebben a témában a következő oldalakon két nagy csoportba szedett ismereteket tartom fontosnak.

I. ALAPVETŐ ISMERETEK A HALLÁSSÉRÜLÉSRŐL

1.1. A hallás jelentősége, a hallás folyamata és az audiogram

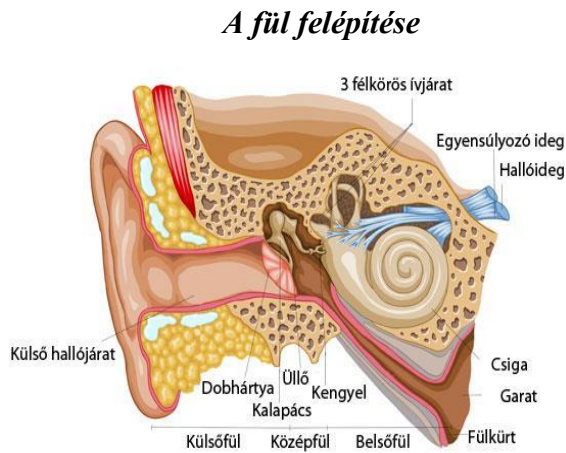
Elsőként vegyük számba, mennyi jelentős információhoz jutunk a hallásunk útján. Az auditív csatornán közvetített ingereknek és a beszédnek szerepe van a külvilág megismerésében, a tájékozódásban és az ingerek feldolgozásában – távolabbi eseményekről, minden irányból és (biztonságot adva) állandóan közvetítenek számunkra ingereket. Az akusztikus ingerek érdeklődést váltanak ki, illetve irányítják a vizuális észlelést. Segítik az előkészülést a bekövetkező eseményre, ezzel hozzájárulnak a rugalmas viselkedésszervezéshez. Hangulatokat is közvetítenek, így az érzelmvilággal, mélyebb feldolgozással is kapcsolatban vannak.

Emberi fejlődésünk szempontjából legfontosabb, hogy az *auditív csatorna, a beszéd révén, a kapcsolatfelvétel, illetve a kapcsolattartás legfőbb eszköze*. A beszéd magatartást irányító szerepe a szociális alkalmazkodás terén fontos.

Elegendő hallás híján a vizuális tapasztalatok alakítják a megismerést, strukturálják a pályák és az agyi központok felépülését. Ez későn felismert hallásvesztésnél, megfelelő hallásjavító eszköz híján, valamint korai fejlesztésben nem részesült gyermekeknél fordul elő. Ilyenkor a világ mozaikszerű, összefüggés nélküli információk halmazává válik, aminek hosszú távon veszélyes következménye, hogy a gyermek hozzászokik egy olyan világhoz, amelyben nem érdemes keresni az összefüggéseket. Ez a világ kevésbé biztonságos, nehéz az eseményekre való ráhangolódás, így érthető, hogy új szituációban bizonytalanság, rugalmatlanság jellemezheti az érintettet. Mivel számára a világ egysíkúvá válik, figyelme önkényesen vándorol. Saját és mások belső világának értelmezése nehezebb lesz; a kapcsolatai beszűkülnek, továbbá a társadalmi szokások magatartást

irányító funkciója beszűkül. A hallásvesztésből fakadó auditív hiányok együttese vezet a beszédfejlődés elmaradásához. A halláskárosodás másodlagos következményként alakulhatnak ki a környezethez való alkalmazkodás zavarai.

A hallássérülés és készülékes ellátásának megértéshez tekintsük át vázlatosan a fül felépítését és működését.

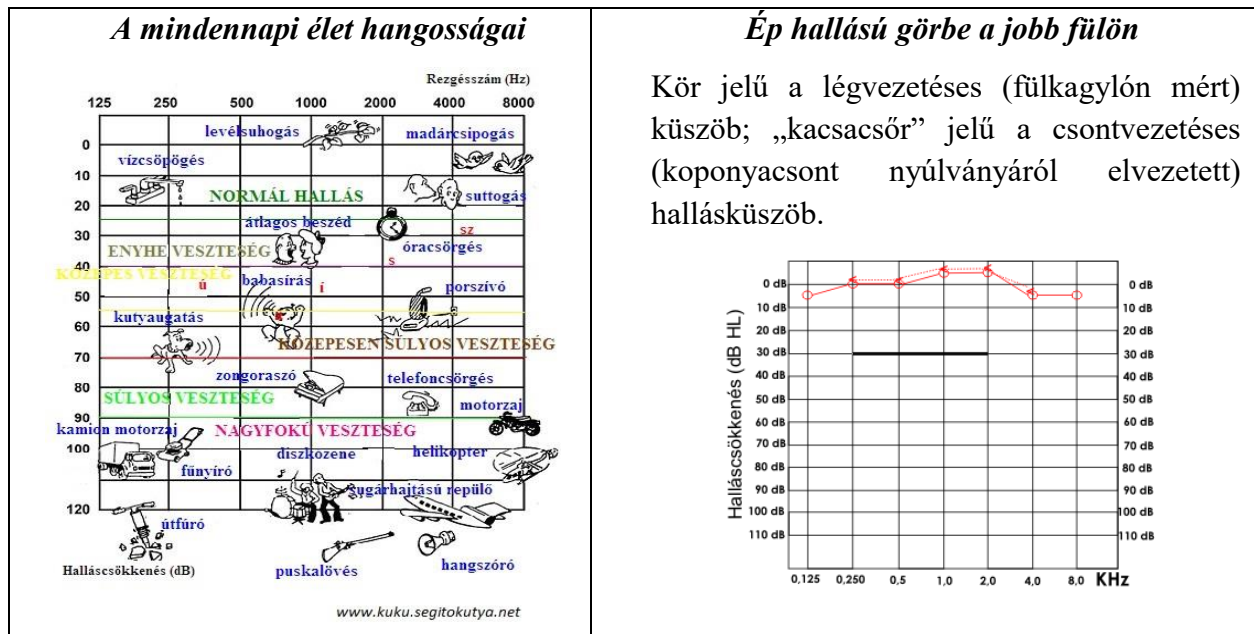
A hallószerv a fülkagylótól az agykérgi központig funkcionális egységnek tekintendő. A három részből álló fül a következő szerepek szerint működik:

a *külsőfül* a *hanggyűjtő*, a *középfül* a *hangerősítő* (együttesen hang-vezetők), míg a *belső fül* (a csiga szőrsejtjei révén) az *érzékelő*. A keletkező elektromos jelek a hallópályán jutnak az agykérgi hallóközpontba, ahol kialakul a hallásérzet.

Az alábbi linkre kattintva, a hallás folyamatát szemléletesen modellező, rövid videót tekinthetünk meg: <https://www.youtube.com/watch?v=9Cv7EjVJLLk>

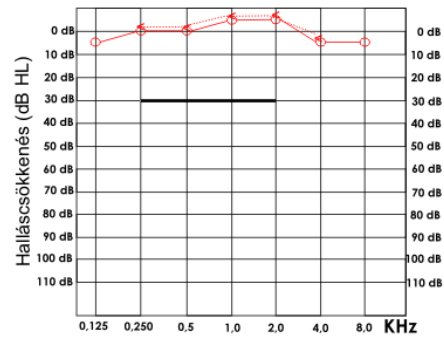
Az auditív ingerek közötti tájékozódásunkat és a hallásvizsgálat eredményének értelmezését segíti az audiogramon való ábrázolás.

Az audiogramon a hangerő (dB mértékegységgel) a függőleges tengely mentén; a hangmagasság a vízszintes tengely mentén (Hz mértékegységgel) található. A hallásvizsgálatok célja, hogy mindkét fülön meghatározzák, hogy az adott hangmagasságokat mekkora hangerősítéssel érzékeljük. Ezt hívjuk hallásküszöbnek. A vastag vonallal jelzett **szociális hallásküszöb** (30 dB hangerősség 250-3000 Hz) fölötti tartományba eső hallásgörbe a lényegi beszédértéshez elegendő hallást jelenti.

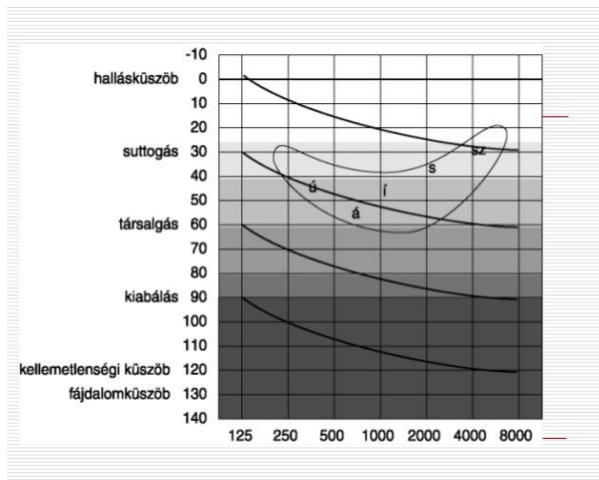

Ép hallású görbe a jobb fülön

Kör jelű a légvezetési (fülkagylón mért) küszöb; „kacsacsőr” jelű a csontvezetési (koponyacsont nyúlványáról elvezetett) hallásküszöb.

Létezik egy nagyon jól használható, informatív teszt a gyermek hallásának és hallókészülékének/CI-jének gyors ellenőrzésére, ez a **6 hang-teszt** (Ling):

Ha a gyermek auditív csatornán egyértelműen differenciálja az „á, ú, í, m (kb. 350 Hz-en, 40 dB-lel), s, sz” hangokat, megnyugodhatunk:

hallása elegendő a beszédértéshez.

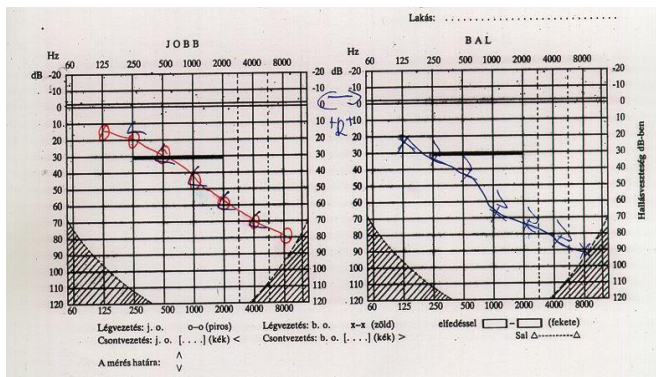
A banán formájú körbekerítés, a „beszédbanán” magába foglalja valamennyi beszédhangot.

1.2. A hallássérülés fogalma és típusai

A hallássérülés kifejezést a gyógypedagógiában a nagyothallás és a siketség gyűjtőfogalmaként használjuk. Ez a gyógypedagógiai értelmezés szűkebb az orvosi fogalomhasználatnál. Farkas Miklós meghatározása szerint a hallássérülés olyan halláscsökkenés, amelynek következményeként a beszédfejlődés nem indul meg, vagy a beszéd olyan mértékben sérült, hogy a beszéd megindításához, vagy korrekciójához speciális beszédfejlesztő módszerekre van szükség. Ez a definíció is egyértelművé teszi, hogy a *hallássérülés elsődleges következménye a nyelv, a beszéd elsajátításának zavara.*

A hallásvesztés mértéke szerinti osztályozásban valaki enyhe, közepes, súlyos fokú nagyothalló 30-90 dB hallásveszteséggel, és az átmeneti sáv meghagyásával siket, akinek hallásvesztesége súlyosabb 110 dB-nél. A korábban meghatározó súlyosság szerinti kategóriáknak csökkent a jelentősége, tartalmuk pedig átalakulóban van. Ez köszönhető a digitális, nagyteljesítményű hallókészülékeknek; a korai fejlesztés kibontakozásának; a számítertechnika térhódításának a diagnosztizálásában és a terápiában; illetve a cochleáris implantáció lehetőségének. Hallássérült gyermekeknél a *hallókészülékkel/CI-vel nyert hallásmaradványt tudjuk a beszédtanulás során hasznosítani*. Így gondolkodásuk, kommunikációjuk és szocializációjuk egyre korábbi életkorban és egyre jobban közelítheti az ép hallású gyermekekét.

A hallássérülések másik ismert csoportosítása a károsodás helye szerint történik. A *veleszületett hallássérülések jellemzően az idegi hallássérülés típusába* sorolhatók. A károsodás 95 %-ban a belső fül (csiga) érzékelő szőrsejtjeinek bántalmából ered. Hallókészülék vagy implantátum (CI) viselésével korrigálható a hallásvesztés, és elindulhat a hallás-beszéd fejlesztés.

Az *idegi hallássérülés* mértéke széles spektrumon változik, általában fokozottabban érinti a magas hangok tartományát, mennyiségi és minőségi csökkenés (torzítás) is jellemzi, a lég- és csontvezetési küszöbök hasonlóak.

Gyermekeknél nagyon ritkán találkozhatunk a vezetési hallássérüléssel, amelynél a hallásprobléma oka a külső- vagy középfülben van.

A *vezetési hallássérülés*nél egyenletes, általában közepes fokú a hallásvesztés, a csökkenés mennyiségi. Elválk egymástól a lég- és csontvezetés.

Korrigálásának műtéti megoldása a csontvezetési középfül implantátum, a **BAHA**.

A ritka betegségek közé tartozó tünetegyüttesekhez (pl.: Hunter-szindróma) is társulhat hallássérülés, akár kevert típusú hallássérülés is. Az utóbbi kezelése a vezetékes és idegi komponens együttes figyelembe vételével történik.

A gyermekkorban tartósan hallássérültek aránya lényegileg 1,5 % a magyarországi lakosságban. A nagyothallók:siketek aránya nagyságrendileg 10:1 szokott lenni. Fiatal korban a veleszületett hallássérülés a nagyobb arányú. Az életkor előrehaladtával egyre nagyobb arányban jelenik meg a hallássérülés a népességben belül, mivel egyre gyakoribb a szerzett halláskárosodás.

1.3. A beszéd alakulása hallássérülés esetén

A hallássérülés elsődlegesen a beszédfunkciók alakulására hat negatívan. A *kiejtés és beszédérthetőség* területe azért problémás, mivel nincs vagy kevés a visszajelzés a hibás képzésről. Többnyire a magas frekvenciatartományú, szóvégi vagy torlódásban lévő hangok, illetve a zöngés/zöngétlen mássalhangzó párok érintettek, de a beszédprozódiai elemek is sérülhetnek. Ezek a problémák olvasási és helyesírási hibákhoz is vezetnek és az egyéni hallás-beszéd nevelés keretében javíthatók. A *szókincs* szűkebb terjedelmére vezethetők vissza a beszéd- és szövegértési problémák. A szókincs tudatos gyarapítása jellemzi a fejlesztéseket és a mindennapokat egyaránt. A *grammatikát* érintően, mondat (és szöveg) alkotási nehézségekkel és a szórend, toldalékolás hibáival találkozunk. Ezek javítása is fejlesztési cél.

Magyarországon többé-kevésbé megvalósul az univerzális újszülöttkori hallásszűrés. Baranya megyében az országoshoz képest jól működik a szűrés, a hallókészülék-ellátással és a korai fejlesztés biztosításával egyetemben. A hallásvesztés korai felfedezése azért nagy jelentőségű, mivel a *beszéd* egy olyan *komplexen kódolt jelrendszer, aminek fejlődését egyedül a beszéd használata segíti elő*. A szakemberek és a szülők közös célja, hogy minél korábban – lehetőleg a nyelvvelsajátítás szenzitív fázisában – alakuljon ki a hangzó beszéd. A hallás épüljön be a gyermek személyiségébe, legyen igénye a hallásra és a beszédre s így a természetes beszédfejlődés útján haladjon.

Vizsgálatok igazolják, hogy a korán felismert hallássérülteknél jobb a beszédértés és a kifejező beszéd – nagyobb a szókincs, jobb a beszédérthetőség, valamint a személyes-szociális fejlődés. Ennek magyarázata, hogy a mért hallás az auditív környezeti ingerek és a pedagógiai ráhatás révén befolyásolható. Széles körű tapasztalatok tanúsítják, hogy minden *hallássérült gyermek eljuthat a hangos beszédig*. A beszéd fejlődésének üteme és módja egyedi, háttérének komplex tényezői: a felfedezés időpontja, az audiológiai ellátás ideje, módja, a korai fejlesztés módszertani hatékonysága, a járulékos fogyatékoság mértéke és a szülői együttműködés minősége.

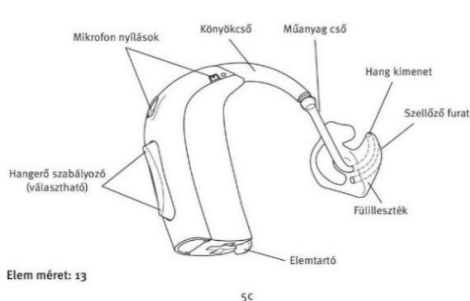
1.4. Hallókészülék és cochleáris implantátum

A hallásjavító eszközök közé tartozó *hallókészülék* valójában egy *kisméretű hangerősítő berendezés* az idegi hallássérülés kezelésére. A hangrezgéseket egy érzékeny mikrofon fogja fel, és átalakítja elektromos jellé. A készülék elektromos erősítője felerősíti és eljuttatja ezeket egy miniatűr hangszóróhoz. A felerősített hang vezetődik tovább a fülben.

Hallókészülék típusok (balról): hallójáratí ~ (1-3; max. közepes fokú hallásvesztésig); fülmögötti ~ (4; nagyteljesítményű); nyitott illesztésű ~ (5; főleg magas hangokat erősít)

BTE – Power

A legelterjedtebb segédeszköz a **digitális, fülmögötti hallókészülék**, amelyet a hallójáratall egy vékony műanyag cső, és az abba nyúló egyéni illeszték köt össze.

A sztereóhallás eléréséhez két hallókészülék viselése szükséges. A *korszerű hallókészülékek* a beszéd szempontjából legfontosabb frekvenciákon, *beszédérzékeny jelerősítéssel* biztosítják az optimális erősítést. Hűsbavágó igazság, hogy a jól beállított hallókészülék a hallássérült gyermekek nyelvi fejlődésének, fejlesztésének nélkülözhetetlen alapfeltétele.

Egy baba első, pozitív hallásélményére láthatunk példát az alábbi linken: <https://www.youtube.com/watch?v=wCh1K5r1KZw>

A CI (cochleáris implantátum) egy forradalmi orvos-technológiai lehetőség az idegi hallássérültek számára. A *belsőfül (érzékelő szőrsejtek) működésének helyreállítása* révén teljessé teszi az auditív rendszer működését.

A cochleáris implantátum

A *külső egység* (1-2: mikrofon, kábel, beszédprocesszor, adó tekercs, mágnes) átviszi a digitálissá alakított jeleket a koponyán belülre.

A műtét során a csigába helyezett *belső egység* (3-4: mágnes, vevő tekercs, elektróda köteg) a vett jeleket elektromossá kódolva eljuttatja a hallóidegrostoknak. Az ingerület fut tovább a hallóidegen a kéregbe.

Az implantációs műtétet Magyarországon négy gégeészeti klinikán, köztük Pécsen is végzik. Akkor indokolt a műtét, hogyha mindkét fülön min. 80-90 dB-es a halláscsökkenés mértéke és hallókészülékkel nem a kívánt mértékű a beszédindulás. A sebgyógyulást követően kezdődnek a rendszeres processzor beállítások. Ezzel párhuzamosan indul a szurdopedagógus koordinálta folyamat, amelynek célja, hogy a gyermek megtanulja értelmezni a hallottakat, valamint beszéde elinduljon és fejlődjön.

A bilaterális (kétoldali) CI olyan hallási finomításokban segít, mint a beszédértés zajban, az irányhallás és a zenei élmény alakulása.

Az *adó-vevő készülék* a hallókészülékhez vagy az implanthoz csatlakoztatható – tovább erősíti a beszédet a háttérzajból. Inkább az iskolai korosztályban használják.

1.5. Szájról olvasás és jelnyelv

Néhány mondat erejéig fontos tisztázni a szájról olvasás szerepét a hallássérültek életében. A szájról olvasás a természetes beszéd velejárója, észrevétlenül az ép hallásúak beszédértését is segíti. Összetett kognitív működés alapozza. A magyar nyelvben legjobb körülmények között is mindössze 30-35% a leolvashatóság mértéke. A szájról olvasás *önmagában rendkívül fárasztó és hiányos információt adó* kommunikációs csatorna.

Hallássérült gyermeknél csoportos helyzetben, háttérzajban, így az integrációban is *szükséges kiegészítője a beszédértésnek*. Biztosítsuk neveltünknek a beszélő arcának (szájának) láthatóságát!

A hallássérült gyermeknek az egész napos, intenzív hallási figyelem és a szájról olvasás igen fárasztó tevékenység. A napban előre haladva, illetve elmélyült játékában nem várható el végig a „fülelő” figyelem. Ennek tudatában, szólítsuk meg külön, ha nem figyel fel a neki szánt hívásunkra.

Hazánkban hagyományosan a természetes *auditív-verbális irányzatot* követjük a hallás-beszéd nevelésben. Ez azt jelenti, hogy a természetes beszédfejlődést mintául véve és a segédeszközzel nyert hallásképességre építve, a beszédértést valamint a beszélt magyar nyelvet fejlesztjük és alkalmazzuk az oktatásban. Tesszük mindezt azzal a szándékkal, hogy a hallássérült gyermek, hangzó beszédének is köszönhetően, a lehető legteljesebb módon tudjon integrálódni a társadalomba.

Egy újabb, hatályos törvény által szabályozottan 2017. szeptembertől az oktatási intézményekben biztosítani kell a hallássérült gyermeknek a *bilingvális oktatás lehetőségét*. Ez a Hallásvizsgáló Szakértői Bizottság tájékoztatása alapján, a szülő döntésének (auditív-verbális vagy bilingvális oktatás) és kérésének megfelelően történhet. A bilingvális jelleg úgy valósulna meg, hogy a legkorábbi időtől jelnyelvet tanulnának a kicsik és az iskolában jelenne meg a magyar, mint első idegen nyelv. Az oktatás egy szakképzett jeltolmács és egy gyógypedagógus egyenrangú közreműködésével valósulna meg.

A gyakorlatban még kiforratlan ez az elképzelés. A szurdopedagógiai szakma félelmei között található az a tény, hogy amelyik kommunikációs csatornán gyorsabban, könnyebben nyer

információt egy gyermek, arra fog mozdulni – ebben az esetben a jelnyelv felé. Így máshogyan strukturálódik gondolkodása, valamint kétségessé válik a nyelvelsajátítás szenzitív fázisának kihasználása (egy bizonyos életkor fölött nem lehetséges a hangzó nyelv anyanyelvi szintű elsajátítása).

II. HALLÁSSÉRÜLT GYERMEK ÓVODAI INTEGRÁLÁSA

II.1. Az integráció dokumentatív keretei

Az integráció adminisztratív oldala ahhoz szükséges, hogy hivatalos érvényességgel működhessen a befogadás.

A hallássérült gyermekeket egy országos hatókörű, budapesti bizottság: a Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat *Hallásvizsgáló* Gyógypedagógiai Tanácsadó, Korai Fejlesztő, Oktató és Gondozó Tagintézménye vizsgálja és látja el szakértői véleménnyel. Ennek tartalma vázlatosan: *a vizsgálatot kérő intézmény és pedagógusok véleménye, továbbá kérése a vizsgálathoz; a gyermek beszédével, fejlődésével kapcsolatos ismeretek; a sajátos nevelési igény megállapítása, pontos diagnózis; az oktatási intézmény kijelölése; a fejlesztéséhez szükséges szolgáltatások meghatározása, az egyéni habilitáció-rehabilitáció területei; támpontok a nevelőknek az integráció megsegítésére; a kötelező felülvizsgálat időszerűsége. Az integrációban résztvevő hallássérült gyermeknek rendelkeznie kell érvényes szakértői véleménnyel, amely kijelöli számára az adott befogadó intézményt.*

A gyógypedagógus szakmán belül a hallássérültek fejlesztésére kiképzett szakembert szurdopedagógusnak hívják. *A szakvélemény alapján, a gyermek hallás-beszéd fejlesztésének céljaival, módszereivel, eszközeivel és tartalmával a szurdopedagógus egyéni fejlesztési tervet dolgoz ki. Megvalósulását a betétívben dokumentálja. Az eddigi hivatalos iratok a gyermek személyes fejlesztési anyagaként a külvívben, az integráló intézményben elérhető helyen tárolandók. A külvívet a befogadó intézmény pedagógusa vezeti.*

II.2. A sikeres integráció tényezői

Összességében elmondható, hogy az óvodába lépéskor a gyermek beszédmegértési és beszédkészenléti állapotát a korai felismerés, a korai hallókészülékkel való ellátás és az első diagnózissal egyidőben induló korai fejlesztés-tanácsadás minősége határozza meg.

Az óvodában is team felügyeli a gyermek hallás- és beszédfejlődését. Sikeres integráció is egyedül *a szülő, a befogadó pedagógus és a szurdopedagógus összefogásában valósulhat meg.*

Együtt beszélnek meg a dokumentumok tartalmát, értékelik az eltelt időszak eredményeit és kitzúzik a következő időszak feladatait. Együttesen vállalják a felelősséget a gyermek sikeres haladásáért. Ennek kulcsa a rendszeres, őszinte kommunikáció, amely a gyakorlati feladatokkal összhangban, a különböző kompetenciák mentén valósul meg.

Meghatározó a szerepe az adott befogadó közösségnek, különösen a pedagógusnak, aki a csoport mozgatórugója. Az óvodás gyermekek önkéntelenül is átveszik óvónénijük hozzáállását hallássérült társuk felé. Az *elfogadó-befogadó beállítódás az alap*, amely a tevékenységekben (pl. beszédmód, módszerek keresése) is megmutatkozik. Sokat jelent, hogyha észrevesszük a hallássérült pozitív tulajdonságait, erősségeit is. Ezekre építhetünk kibontakoztatásában. Az integráció magával vonja azt, hogy az ép társak is jobban érvényesíthetik saját egyéniségüket, specialitásukat. E mellett a hallássérült csoporttárs növeli a gyermekek beleérző képességét, emeli toleranciaszintjüket. Továbbá a hallássérült gyermek jelenléte a csoportban folyamatos módszertani megújulásra sarkallja az óvodapedagógust.

Integrációban megnő a szülői felelősség is – a gyermekkel töltött beszédhangsúlyos mindennapok mellett összekötő szerepe is van a fogadó pedagógus és a gyógypedagógus között.

A szurdopedagógus folyamatosan ellátja az óvodapedagógust és a szülőket információkkal, tanácsokkal – rendszeresen konzultál velük. Segít a befogadó intézmény kiválasztásában, a fogadó pedagógusok felkészítésében, együttműködik az optimális (értő-beszélő) közeg feltételeinek biztosításában. A szurdopedagógusnak közvetlenül a hallássérült gyermekekre irányuló megsegítése az egyéni hallás-beszéd fejlesztés. Ez az óvoda által biztosított fejlesztő teremben valósulhat meg.

Az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb arányban vannak jelen hallássérült gyermekek az integrációban. Ezzel párhuzamosan csökken a létszám a speciális hallássérült intézményekben (a régióban a kaposvári Duráczy EGYMI-ben). A speciális intézményi ellátás a hallássérülés mellé társuló fogyatékoság esetén, a hallássérültek mintegy 30 %-ánál jellemző.

Az integrált nevelés célja, hogy az eredményes társadalmi beilleszkedés alapja lehessen. A szegregált oktatáshoz képest előnye, hogy a gyermek családi környezetben marad, és az óvodában halló környezet veszi körül gazdag beszédmintával. A természetes nyelvi közeg egyben utánpótlásra alkalmas nyelvi modell is, miközben a hallássérült gyermek önértékelése és szociális kapcsolatai egészségesen fejlődhetnek.

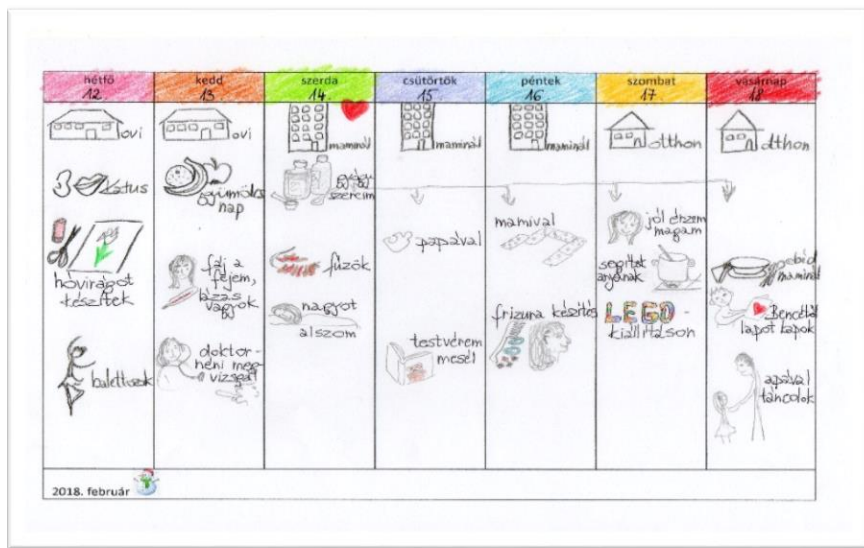
Alapvető, hogy a hallássérült gyermek *állandóan* (kivéve alvás közben) *használja hallókészülékét* vagy implantját. Fontos, hogy az óvodában hozzáférhető legyen pótelem. Jó, hogyha a gyermek minél előbb önállóvá válik készülékének kezelésében, pl. az elemcserében.

Valószínűleg a kommunikációban – a beszédértés és kifejező beszéd valamely területén; mint szókincs, grammatika, artikuláció – többlet támogatásra lesz szüksége a hallássérült gyermeknek. A szókincs megerősítése-bővítése mindenkor szempont egy-egy óvodai foglalkozáson, a grammatika helyes használatának elvárása is fontos tényező az óvónői megnyilatkozásokban. A felnőtt beszédmódja mintául szolgál minden gyermeknek. Legyen ez természetes akkor is, amikor hallássérült van a csoportban: normál hangerővel, beszédtempóval, természetes artikuláció- és gesztushasználattal. Csupán *több, tudatosan adagolt, természetes beszédre van szüksége*. A dallamos, szépen hangsúlyozó, élénk beszédmód mellett, hogy segíti a hallássérültet, vonzóvá teszi a beszédet minden gyermek számára.

II.3. A többlet támogatás eszközei a kommunikációban

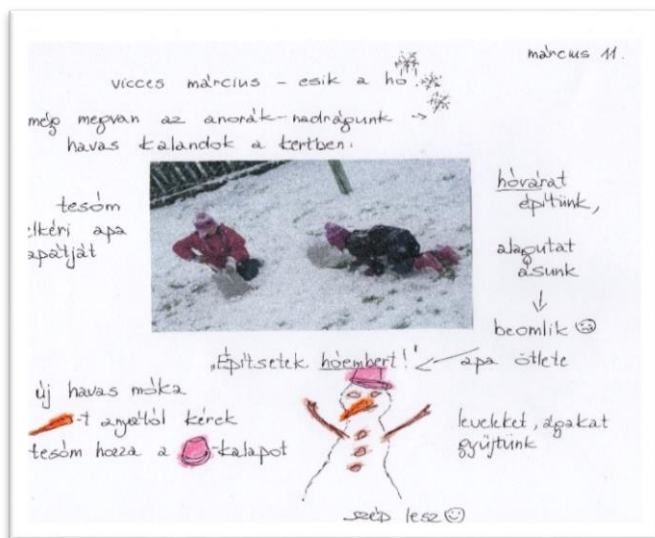
Különösen az óvodába lépés, az ismerkedés időszakában lehet szükségünk olyan módszerekre, amelyek a gyermek beszédének értését segítik. Ezek közül az eldöntendő kérdések, valamint a „mutasd meg!” és a „rajzold le!” kérések megvalósítása segíthetik az aktuális kommunikációs gát oldását. Sokszor a társak is segíthetnek megfejteni a hallássérült gyermek beszédét. Minden kommunikációs próbálkozásnál alapvető, hogy a kicsi *érezze, fontos számomra, amit közölni akar, és keresem megértésének útját*. A hiteles kommunikáció alapja az őszinteség – nyugodtan mondjam, hogy nem értem, amit mond; próbáljuk meg együtt, milyen módon tudnánk megbeszélni. Ha nem tudjuk kibogozni, mit szeretne mondani, és nagyon foglalkoztatja a gyermeket, a megérkező édesanya is segíthet a helyzet feloldásában.

Az *eseménynaplár* és az *eseménynapló* speciális eszközök a kommunikációs és információs úr áthidalására. Ezek a szurdopedagógus kezdeményezésére, a szülők által készített fényképes és/vagy rajzos, azokat magyarázó szövegekkel ellátott élmények gyűjteményes füzetek. A nevük is jelöli, az egyikben napi szinten (akár egy naptárban), a másikban egy-egy kiemelkedő élményt részletezve mesél magáról a gyermek. A naplók megszólítanak minden figyelmes személyt, így az óvónőt is, aki fogékony a gyermek mesélésére. Sok területet fejlesztenek a naplók; szókinccs, időben való tájékozódás, értő és kifejező beszéd stb. Legnagyobb jelentőségét az énközlés megvalósulásában, a közös jelentés (mindketten tudjuk, hogy egy dologról beszélünk) megtapasztalásában, a beszélőkedv meghozásában látom a legkisebbeknél. A többi, fent említett terület jelentősége a beszédfejlődés alakulásában válik egyre nyilvánvalóbbá. Ennek a rendkívül hatékony eszköznek a megalkotásában és folyamatos bővítésében elengedhetetlen a szülői, fáradhatatlan tevékenykedés, ami biztosan meghozza – többek közt – a beszédfejlődésben is gyümölcsét. A gyermeket beszédre motiváló forma és a bevonásával készülő kivitelezés megtalálása egyedivé teszik ezeket a füzeteket. Nem kell tudni rajzolni sem a megvalósító szülőnek, hiszen a lényeg: a gyermeknek egyértelmű vizuális jel és a felnőttnek olvasható, magyarázó szöveg együttes megjelenítése.

Egy óvodás kislány fiktív **eseménynaptár** oldala.

Egyértelműen jelölt idői fogalmak: év-hónap, napok (gyermeki színezéssel), dátumok kiírva, az évszak szimbólummal jelzett. Egyszerű rajzzal és kisnyomtatott betűs szöveggel az állandó programok, helyszínek és a különleges események, jelzetten az aktuális ünnep. Íme, az élmények megosztásának alapja, társalgások kibontakozásához.

Egy óvodás kislány fiktív **eseménynapló** részlete.

Fényképes, rajzzal kiegészített, szövegekkel magyarázott verzió, a kislány aktív részvételével (színezés). Egy jelentős élmény, részletezett támpontokkal a szóbeli megosztáshoz.

II.4. A társalgás, mint beszédtanulási módszer

A leghatékonyabb beszédtanulási módszer maga a **társalgás a hallássérült gyermekkel**. Ahhoz, hogy beszédfejlesztő legyen a társalgás, elsőként fel kell ismernünk a *gyermek kommunikatív jelzéseit* és *pozitívan* kell reagálnunk rá. Akkor lesz velünk közlékeny, ha érzi, hogy fontos számunkra és érdekkel minket, mit szeretne kifejezni. Úgy tudunk jó nyelvi mintát adni számára,

hogya felismert közlését mi foglaljuk szavakba (a festett vonatra mutatva: „si-hu-hu” – „Ott megy a vonat.”) illetve azt nyelvhelyesen megismételjük.

Alapvető, hogy megvalósuljon köztünk a *közös figyelem*, a közös jelentés. Kialakítását így segíthetjük: arról beszélek, amire a gyermek néz, amit éppen tapasztal(unk), ami őt foglalkoztatja. Közös élményfeldolgozást jelentenek mindazok a játékok és tevékenységek is, melyeket én kínálok számára. Ezekon belül ugyanúgy működni kell, hogy követem figyelmének irányulását.

Az általános szempontok között fontos a beszédmód a társalgásokban, a fentebb már leírt módon, *élénk hangsúlyozással*, de *természetesen beszéljünk*. Beszélni akkor fogunk tudni, hogya mondatmintákat kapunk, nem csupán különálló szavakat ismételve nekünk. Éppen ezért a fejlesztő hatású beszéd fontos összetevője a *tudatosan megválasztott nyelvi szint*, ami minden gyermeknél abban az esetben megfelelő, hogya aktuális nyelvi szintjéhez képest a következő szintre mutat. Ez megfelelő hosszúságú és összetettségű mondatok használatában valósul meg.

Közléseinkben tartsunk *szüneteket*, hiszen ezekkel adunk *lehetőséget a szerepváltásra*. A társalgás kétoldalú kommunikáció, így részünkről szükséges a kivárás, hogy a hallássérült gyermekkel a leginkább egyenrangú részvétel felé nyissunk. A társalgásban benne van a fenntartására irányuló törekvés, ami leginkább nyitott kérdések által valósul meg, pl.: „mit csinál?”, „miért?”, „hogyan?”, „mit gondolsz?”.

Legyen lehetősége a hallássérült gyermeknek a *spontán imitálásra*, de kerüljük a folyton visszakerő, tanítói jelleget. Az utóbbi ugyanis megnyirbálja a közlési szándék megvalósulását. (Ki szeret olyan emberrel beszélgetni, aki folyton a hibáit javíttatja?) A személyes, *érdeklődő megnyilvánulások* és az empátia szóbeli kifejezései éltetik a társalgást, építik a kapcsolatot, így a beszédfejlesztés *oldott kommunikációs légkörben* valósulhat meg.

Az eseménynapló és -naplár mellett léteznek más társalgási lehetőségek is. Ezek lehetnek egy-egy *kép*, képtörténetek, *mesék*, *dalok*, *mondókák*, *játékok*. Valójában *minden tevékenység felhasználható beszédfejlesztésre*, csak egy kis figyelemre, tudatosságra és leleményességre van szükség ez irányban.

II.5. Beszédfejlődést segítő további módszerek

Jó, hogya minden fogalom (szó és kifejezés) a maga természetes előfordulási közegében erősödik a szókincs passzív, majd aktív részévé. A beszédértés fejlesztésében a *gyakran ismétlődő mondatoknak*, kérdéseknek a fogalmak gyakori ismétlődése által van fejlesztő szerepük. A *tevékenység állandó beszéddel kísérése* szintén nagy fejlődési lehetőségeket rejt magában. Használjuk is ki ezeket a lehetőségeket! A *mindennapos tevékenységek* (öltözködés, terítés, étkezés, mosdó használat, séta stb.) alkalmat adnak a *szókincs* bővítésére-megerősítésére és a *nyelvi szerkezetek életben*, adekvát helyzetben *való gyakorlására*. Egyúttal biztosítják azt is, hogy a gyermek motivált legyen a beszédre (pl.: a többiekhez hasonlóan akkor kapja meg a vágyott körtét, ha azt nyelvi szintjének megfelelően, szavakkal kéri is).

Minden játékot beszélgetve játsszunk a csoportban, így a beszédfejlődést, illetve a hangosan gondolkodást is szolgálni fogják. Tapasztalja meg minden gyermek, hogy a beszéd eszköz: legyen

a **beszéd a vágyott cselekvés végrehajtásának feltétele!** A motiváltságot másfelől az életkornak, érdeklődésnek megfelelő játékokkal tudjuk biztosítani. Napközben irányítsuk hallássérült neveltünk figyelmét az auditív csatornán keresztül érkező információkra, és nevezzük is meg, amit észlelünk: *tudatosítsuk és értelmezzük együtt a zajokat, hangokat* (pl.: „Hallod?... Egy helikopter!... Nézd, ott repül!”).

A kifejező beszéd fejlődését segítő módszerek nyelvi szintekhez kapcsolhatók. Alacsonyabb nyelvi szintnél szükség van arra, hogy a gyermek beszédrészét is megfogalmazzuk. Ez a *kettős szerep* által valósul meg, amikor a számára feltett kérdésre a választ is mi fogalmazzuk meg egyszerűen, az ő nevében beszélve: „Hogy hívnak? „Gabi vagyok.” Amikor a gyermek már szavakat használva beszél, sokszor szükséges, hogy gondolatát nyelvhelyesen adjuk vissza. Ilyenkor elég csak a helyes kifejezést mintául adnunk. Ez a *megragadás*, pl.: „Maci csucu.” „A maci alszik.” Van olyan nyelvi szint, illetve szituáció, amikor az hat fejlesztően, hogyha tovább vitt gondolattal ismételjük meg a gyermek eredeti közlését. A *kiterjesztés* egy példája: „A vonat sok kocsival utazik.” „A mozdony sok kocsit húz, benne sok utassal.”

Az integráció teljességét jelzi a hallássérült gyermek lehető legnagyobb mértékű bevonása a tevékenységekbe. Az óvodai *mindennapokban* kapjon ő is a többiekhez hasonló *feladatot*, pl.: legyen ő is napos. *Vegyen részt a csoportos ünnepeken*, a beszédérthetőségének megfelelő szerepben. A szülőkkel, gyógypedagógussal közös ének- és versrepertoár eleinte segítség lehet a valódi szerepléseknél.

Az *ültetésnél* úgy segítsük helyének megtalálását (a körben, félkörben), hogy *láthassa és hallhassa* az óvónőt és társait is. Sok *szemléltető eszközzel* (tárgyakkal, bábokkal, rajzokkal stb.) gazdagítsuk a mesék, versek, énekek és környezeti témák feldolgozását. Fontos lehet sort keríteni időről időre olyan egyéni vagy kiscsoportos foglalkozásra, amelybe olyan gyermekekkel együtt vonja be az óvónő, akinek szintén a beszédet érintő elmaradása van. Ilyen alkalmakkal *előre vagy utólag alaposabban feldolgozható* a mese, hosszabb vers illetve ének. Jó, hogyha pl.: egy tyúkanyó típusú kislányban, *segítő óvodás társat* bátorítunk a gyermekhez, aki szükség esetén szinte észrevétlenül tudja az adott utasítást, feladatot továbbítani számára.

A *nevelési szabályok* legyenek *ugyanazok* a hallássérült felé, mint a társak felé. Ugyanakkor legyünk tudatában, hogy a kommunikációs akadályozottság frusztrációt kelt, melyet ki-ki a maga vérmérséklete és neveltetése mentén enged szabadjára. A hallássérült gyermeknél is törekedjünk *önállóságának a lehető legnagyobb mértékű kibontakoztatására* – csak a valóban szükséges segítséget kapja meg.

III. ZÁRÓ GONDOLATOK

Áttekintve a hallássérült gyermek integrációjának főbb tényezőit és háttérismereteit, fontosnak tartom újra kiemelni, hogy az együtt-nevelés kulcsa az óvodapedagógus befogadó beállítódása. Az integratív szemlélet egy hallássérült gyermek csoportba kerülésével tettekben fog megmutatkozni: keresni kezdi a gyermek megközelítésének módjait. Ezeknek a csatornáknak a fokozatos kiépítésével, az integrációt támogató szurdopedagógussal együttműködve, megvalósítható a hallássérült gyermek és óvodai csoportjának egyidejű kibontakozása. Mindez elképzelhetetlen a szülői háttér biztonságát adó, elfogadó szeretete nélkül, amely aktivitásában a beszédfejlődés alapját is jelenti.

AJÁNLOTT IRODALOM

Dr. Csányi Yvonne (szerk.) (1994) A beszéd - nyelv fejlesztésének módszerei hallássérülteknél. BGGYTF. Budapest

Dr. Csányi Yvonne (1998) A hallás-beszéd nevelése. BGGYTF. Budapest

Dr. Csányi Yvonne (2001) A hallássérült gyermekek integrált oktatása-nevelése. Budapest

Gállos Ilona (1998) Beszéljen ő is! A hallássérült kisgyermek játékos beszédnevelése. Budapest

Gönczö Ferencné (2002) Beszédfejlesztés és anyanyelvi nevelés. TKK. Debrecen

Gyermekeink története (2015) Hallod? Szülőklub Egyesület

Perlusz Andrea (2000) A hallássérült gyermekek integrációja. Budapest

Susanna, Schmid-Giovanni (1988) A születéstől az iskolába lépésig. Tanácsok és útmutató hallássérült gyermekek szüleinek és nevelőinek. OPI. Budapest

Várnai Rudolfné (szerk.) (1997) Bevezetés a hallásfogyatékosok pedagógiájába. Comenius. Pécs

<https://www.phonak.com/hu/hu.html>

<https://www.medel.com/hu/>

<http://macie.hu/hu>

<http://hallastarsasag.hu/>

<https://sinosz.hu>

www.duraczky.hu